

Р. В. Каламаж

ПРОФЕСІЙНА САМОСВІДОМІСТЬ: ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ У ВНЗ

Навчально-методичний посібник

Острог – 2012

УДК 159.923.2: 378.1(075.8)
ББК 88
К 17

Рецензенти:

Жигайло Н. І., доктор психологічних наук, Львівський національний університет імені Івана Франка, професор кафедри менеджменту;

Засєкіна Л. В., доктор психологічних наук, Волинський національний університет імені Лесі Українки, професор кафедри загальної та соціальної психології;

Ковальчук І. В., кандидат психологічних наук, Національний університет «Острозька академія», завідувач кафедри індоєвропейських мов.

Каламаж Р. В.

Професійна самосвідомість: теорія та практика формування у ВНЗ : [навчально-методичний посібник] / Р. В. Каламаж. – Острог : Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012. – 148 с.

У навчально-методичному посібнику розкрито зміст понять професійної самосвідомості та професійної Я-концепції, здійснено структурно-функціональний аналіз професійної самосвідомості, розглянуто питання діагностики рівня її сформованості. На прикладі майбутніх юристів розкривається питання цілеспрямованого розвитку професійної самосвідомості на етапі навчання у ВНЗ в умовах психологічного супроводу. Особливу увагу приділено когнітивному підходу до виділеного предмета дослідження.

Посібник адресований насамперед студентам психологічних та юридичних спеціальностей, а також може бути корисним тим, хто цікавиться проблемами особистісного та професійного розвитку.

© Каламаж Р. В., 2012

© Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2012

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ Я-КОНЦЕПЦІЇ	7
1.1. <i>Теоретико-методологічний аналіз підходів до розгляду сутності професійної самосвідомості та професійної Я-концепції</i>	7
1.2. <i>Обґрунтування моделі професійної Я-концепції як продукту розвитку професійної самосвідомості на етапі професійної підготовки у ВНЗ (на прикладі майбутніх юристів)</i>	26
1.3. <i>Структурно-функціональний аналіз професійної самосвідомості</i>	40
РОЗДІЛ 2. ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ВНЗ	50
2.1. <i>Методи діагностики рівня сформованості професійної самосвідомості та професійної Я-концепції</i>	50
2.2. <i>Використання когнітивного підходу до дослідження професійної самосвідомості</i>	58
2.3. <i>Розвиток професійної самосвідомості майбутніх юристів в умовах психологічного супроводу навчання у ВНЗ</i>	65
ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ	78
ПІСЛЯМОВА	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	85
ДОДАТКИ	102
Додаток А 1	102
Додаток А 2	103
Додаток Б	105
Додаток В	124

ВСТУП

Сучасна професійна підготовка фахівців у ВНЗ не може обмежуватися тільки реконструктивними завданнями передачі професійних знань, умінь та навичок. Важко не погодитися з думкою, що в теперішньому суспільстві, яке швидко змінюється, фахівцеві, щоб бути успішним, уже недостатньо диплома про вищу освіту. Формується запит на саморозвиток особистості. Останнє неможливо здійснювати без адекватного усвідомлення свого особистісного та професійного Я. Тому для підвищення якості професійної підготовки, потрібно орієнтуватися на центральне новоутворення юнацького віку – професійну самосвідомість. Проте часто професійна самосвідомість студентів формується стихійно, що супроводжується низкою негативних тенденцій. Постає необхідність спеціальної, комплексної роботи з надання студентам допомоги у розвитку адекватної професійної самосвідомості та Я-концепції, сприяння особистісному та професійному самовизначенню.

При ознайомленні з науковою літературою привертає увагу досить велика кількість робіт, присвячених професійній самосвідомості та іншим близьким феноменам, що розглядаються у цьому семантичному полі. Однак, на нашу думку, це свідчить не стільки про достатню розробленість проблеми, як про її велику складність та актуальність у сучасній психології. Зокрема відсутні узагальнені, інтегративні, концептуальні дослідження стосовно періоду професійного навчання у ВНЗ майбутніх фахівців так званого «соціономічного типу професій», які за родом своєї діяльності будуть включені до активної взаємодії з іншими людьми, впливатимуть на них і прийматимуть щодо них відповідні рішення.

Закономірно постають питання: яка структура та динаміка професійної самосвідомості на етапі оволодіння професією у ВНЗ? Чим характеризується її становлення на різних етапах професійного навчання? Які умови сприяють успішному формуванню професійної Я-концепції? Як пов'язані специфіка соціономічних професій, що ви-сувають відповідні вимоги до її суб'єктів, та особливості професійної самосвідомості? Якою є роль вищої освіти у становленні професійної самосвідомості студентів, що саме вона змінює у змісті їх уявлень про себе та в самоставленні?

Логічно передбачити, що змістові особливості кожної конкретної професійної діяльності ще більше конкретизують та диференціюють професійну самосвідомість. У цьому посібнику ми розглянемо це на прикладі юридичної професії, яка специфічно поєднує в собі суб'єкт-суб'єктний та суб'єкт-об'єктний принципи організації.

Мета навчально-методичного посібника полягає у виділенні найбільш актуальних проблемних дослідницьких аспектів, пов'язаних із конструктами професійної самосвідомості та професійної Я-концепції, розкритті основних сутнісних характеристик означених феноменів, окресленні засад їх емпіричного дослідження та організації спеціальної роботи з їх формування у ВНЗ на прикладі майбутніх юристів.

Завдання, зумовлені метою посібника:

- 1) ознайомити студентів з теоретико-методологічною базою вивчення професійної самосвідомості та професійної Я-концепції, виділивши найбільш проблемні дослідницькі аспекти;
- 2) виокремити та охарактеризувати сутнісні ознаки професійної самосвідомості;
- 3) обґрунтувати теоретичну модель професійної Я-концепції як основи професійного та особистісного розвитку;

4) охарактеризувати структуру та функції досліджуваних феноменів;

5) сформулювати у студентів уявлення про методи діагностики рівня сформованості професійної самосвідомості, а також про можливості застосування когнітивного підходу до її дослідження;

6) окреслити основні засади розвитку професійної самосвідомості в умовах психологічного супроводу навчання у ВНЗ на прикладі майбутніх юристів.

У результаті студенти повинні орієнтуватися в базових теоретичних підходах до розгляду сутності професійної самосвідомості, **знати:** поняття, зміст, структуру, функції професійної самосвідомості; чинники та етапи її розвитку під час навчання у ВНЗ; підходи до виділення показників та критеріїв рівня сформованості; основні методи діагностики та засади формуючого впливу на професійну Я-концепцію. **Вміти:** складати програму та обґрунтовувати методики емпіричного дослідження професійної самосвідомості, реалізовувати основні засади побудови тренінгових програм для розвитку професійної Я-концепції та професійно-важливих якостей.

Представлені матеріали можуть бути використані викладачами ВНЗ під час проведення лекційних і практичних занять з курсів «Вступ до спеціальності», «Вікова та педагогічна психологія», «Юридична психологія», «Психологія та педагогіка вищої школи»; при організації ознайомчої та виробничої практики студентів-юристів.

Навчально-методичний посібник адресований, насамперед студентам психологічних та юридичних спеціальностей, а також може бути корисний усім, хто цікавиться проблемами особистісного та професійного розвитку.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИВЧЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ САМОСВІДОМОСТІ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ Я-КОНЦЕПЦІЇ

1.1. Теоретико-методологічний аналіз підходів до розгляду сутності професійної самосвідомості та професійної Я-концепції

Теоретичні тлумачення щодо розуміння професійної самосвідомості й професійної Я-концепції, на наш погляд, досить повно представлені в літературі. На вітчизняних теренах опубліковано чимало статей, монографій, виконано чимало кандидатських та докторських досліджень, присвячених означеним феноменам, зокрема, стосовно педагогів, психологів, державних службовців, управлінців, військовослужбовців, правоохоронців, медичних працівників, студентів тощо [1; 2; 6; 7; 10; 11; 15; 22; 24; 25; 29; 31; 35; 40; 44; 45; 48; 49; 50; 52; 55; 59; 60; 65; 69; 70; 71; 74; 76; 80; 81; 84; 88; 89; 93; 102; 111; 115; 128; 136; 139; 143 та ін.]. Не вдаючись до детального аналізу цих праць, спробуємо виділити найбільш проблемні дослідницькі аспекти, які, на нашу думку, пов'язані із зазначеними конструктами, а також виокремити основні сутнісні характеристики професійної самосвідомості.

Найбільш проблемні дослідницькі аспекти

1. Вихідним, методологічно важливим питанням при вивченні професійної самосвідомості є *встановлення її співвідношення з базовими, родовими категоріями свідомості та самосвідомості*. На наш погляд, вирішувати

Навчальне видання

Руслана Володимирівна Каламаж

**ПРОФЕСІЙНА САМОСВІДОМІСТЬ:
ТЕОРІЯ ТА ПРАКТИКА ФОРМУВАННЯ У ВНЗ**

Навчально-методичний посібник

Головний редактор *Ігор Пасічник*

Технічний редактор *Роман Свиначчук*

Комп'ютерна верстка *Наталії Крушинської*

Художнє оформлення обкладинки *Катерини Олексійчук*

Коректор *Світлана Федорчук*

Формат 42х30/4.

Папір офсетний. Друк різнографія.

Ум. друк. арк. 9,25. Гарнітура «Pragmatica C»

Тираж 100 прим.

Видавництво Національного університету «Острозька академія»
Україна, 35800, Рівненська обл., м. Острог, вул. Семінарська, 2.

Свідоцтво про державну реєстрацію

РВ № 1 від 8 серпня 2000 року.